

Türkiye ve Petrol

Petrolün tarihi beş bin senelik bir ananeyi ihtiva eder. Nuh, gemisini Lût gölü kenarlarında toplanan asfaltla kalafatladığı gibi Peygamber Eyüp da Petrol sızan taşlardan bahseder. Babil kulesinde ve diğer eski mühim binalarda asfalt kaynağı kullanılmıştır. Cinde, Japonyada, Burmada ve Iranda petrol iki bin sene evvel bilinirdi, iranlılar Bakü petrolarını o mıntakanın Ruslarla işgalinden asırlarca evvel ilâç olarak kullanırlardı. Ateşe tapanlar Hazer Denizi etrafını milâttan 600 sene evvel ziyarete giderlerdi. Bu "Ebedî ateşler,, tutuşmuş tabîî hava gazi akıntılarıdır. Eski Yunanlılar bir düşman filosunu yanan petrol atarak mahvettiler. Burmada çok eski zamanlardan beri yerliler petrol sızıntılarını kazarak ışık yapmak ve ilâç için kullandılar. Burma kıralları sevdiklerine daha 200 sene evvel petrol imtiyazları verirlerdi.

Lâkin Petrolün modern tarihi Amerika da Titusville şehrinde "Colonel Drake,, tarafından 27 Ağustos 1859 tarihinde açılan 21 metre derinlikteki kuyu ile başlar. Kemale gelmiş bir insan ömrü içinde petrol işi seneden seneye artmış dünyanın dört köşesine yayılmış, bu günkü hâkim vaziyetine gelmiştir.

Petrol aslı hakkında ileri sürülen nazariyeler her petrol kitabında hulâsa edilmiştir. Jeologların büyük bir ekseriyetinin inandığı uzvî bakıyelerin milyonla sayılan seneler içinde arz hareketleri tazyiki ve arz harareti tesirile bir nevi tahammür neticesi olarak teşekkül ettiğidir.

Jeologlar taşları umumî üç sınıfa ayırırlar. Bunlar Bürkânî, Sedimanter ve Metamorfik taşlardır. Petrol bunlardan yalnız Sedimanter taşlarda bulunur. Bunun istisnası bir eldeki parmakla sayılacak kadar azdır. Bu gibi taşlarda uzun senelerde teşekkül eden petrol yine uzun seneler bir taş höcresinden daha geniş veya daha yüksek olan diğer bir taş höcresine geçer. Hafifliği sebebiyle gittikçe yükselen bu petrol damlaları nüfuz edemedikleri bir sahraya gelince dururlar. Eğer bu gayri kabili nüfuz sahra tektonik sebepler neticesi olarak asıl olan düzlüğünü kaybetmişse meselâ bir kubbe haline gelmişse burada o mıntaka petroları toplanır. Bu bir "dom,, Strüktürüdür, ve jeologlar dolaşarak bu vaziyeti ararlar. Bulduğu vakit sondajla delinir. Lâkin her ne kadar petrol toplanması daima bir strüktür neticesi ise de her strüktür petrol bulunmasını icap ettirmez. Bunun istisnası jeologları uykusuz bırakacak derecededir. Anataşı, Hazinetaşı ve Strüktür olduğu halde petrol bulunmayabilir." Meselâ ana taşlarından petrol ayrılmamış olur. Ayrıldıktan sonra hicret esnasında yüksek hararete rastgelerek kurur, olduğu yerde kalır ve yahut şiddetli arz hareketleri neticesi açılan menfezlere saparak kubbeye gitmeden kaybolur. Yahut toplandıktan sonra yeraltı suları petrolü önüne katarak kubbeden öteye iter, yahut teşekkül iktisadî olmayacak kadar az olur. Böylece bir jeologun muvaffakiyeti bütün dikkatine rağmen, bilmediği ve sondaj yapılmadan bilemeyeceği

amillerin müsbet veya menfi tecellisine bağılıdır. Filhakika bundan evvelki bir yazıda (M. T. A. 3 temmuz 1936) izah edildiği veçhile tesadüfün rolünün el'an pek mühim olmasına rağmen bu ehemmiyet fennî vasıtlarla azaltılmaktadır.

Türkiyede petrol faaliyeti imparatorluk devrinde yalnız taltifi arzu edilen kimselere, bilâhare ecnebi sermayelere satılmak suretile imtiyazlar vermek teşebbüslerinden başka bir şey olmamıştır. Petrol meselesinin ehemmiyeti yalnız Cumhuriyetin teessüsünden sonra ulusal bir iş olarak telâkki edilmiş ve ciddî petrol araştırmalarına ancak o vakittenberi başlanabilmiştir.

Bu araştırmaların tarihçesini hulâsatan tekrarlamak faydalı olur.

1897 Senesinde Mürefte civarında

- 1360 hektarlık arazinin imtiyazı Halil Rifat Paşaya veriliyor.
- 1899 Senesinde (European Petroleum Company) namına Mürefte ve Şarköy mıntakaları Adiyaseviç tarafından tetkik edilerek bir rapor hazırlanıyor ve 1900 de bu rapor neşrediliyor.
- 1901 Thomas English tarafından aynı mıntaka tetkik edilerek, bu bapta Quarterly Journal Geol. Society de bir yazı çıkıyor.
- 1901 -1902 Mürefte, isteme, Şarköy ve Hora derede derinlikleri 36 metreden 102 metreye kadar olan dört kuyu açılıyor. Bu kuyulardan üçünde petrol emarelerine tesadüf ediliyor. Hora deredeki 89,5 metrede birkaç gün, yevmiye 2 ton petrol veriyor. 413 metre derinliğe getirilen 5 inci kuyu menfi netice veriyor.
- 1913 - 1914 Halil Rifat Paşa, hukukunu Avusturya tebaasından Stanislas Mihalikiye devrediyor.
- 1914 Amerikalı L. I. Thomas namına Mürefte civarında taharri ruhsatnamesi veriliyor.
- 1915 - 1916 Walther Schweer Bağdat demir yolu şirketi namına Musul, Zaho, Kayyare mıntakalarını tetkik ederek müşahedelerini Hamburg kolonial Institut neşrediyor.
- 1916 - 1917 Rus işgali esnasında Cenubî Kafkas demiryolları hesabına Meferd, Stoyanof ve Nalifkin Divanı Hüseyin, Neftik, Kürzot, Hasankale, Pulk ve katranlı mıntakalarını tetkik edip Moskovada çıkan (Bulletin du Comité Geologique) de raporlarını neşrediyorlar.
- 1919 Yunan-işgali zamanında Mürefte mıntakasında Standart Oil tarafından etüdler yapılıyor.
- 1922 Kowalevski Pulk, Hasankale,

Neftik, Kurzot mıntakalarını tetkik ediyor.

1922 Profesör Grandjean Omnium şirketi namına Çımağıl, Pulk, Hasankale, Kurzot, Siirt, Cizre mıntakalarını Petrol ihtimali bakımından inceliyor.

1922 M. Leon Evkaf idaresi namına Pulk civarını tetkik ediyor. 1932

1923 Cumhuriyetin ilânını müteakip: 1933

1925 M. Lucius Türkiye Cumhuriyeti nam ve hesabına Mürefte, Çıralı, Elmalı, Pulk, Hasankale, Katranlı, Neftik, Boyabat mıntakalarını tetkik ediyor.

1926 Mihalikinin fesh edilen imtiyazı kısmen Türk ticaret ve sanayi bankasına (Khedive Abbas Hilmi Paşa) veriliyor. Bay Jir mıntakayı tetkik ediyor. 1933

1926 Yine Mürefte mıntakası için Hasan Mustafaya ruhsatname veriliyor.

1927 Profesör Bertrand, Hamit Nafiz ve Malik ile birlikte Van gölünün Kurzot tarafını tetkik ediyor. 1953

1928 Shirley Mason tarafından Mürefte, Boyabat ve Cizre mıntakaları tetkik edilerek netice (Bulletin American Association of Petroleum Geoloists) de 1930 da neşrediliyor. 1933

1928 Bekir Vehbi Ergene 'tarafından Çımağıl, Kemal Lokman tarafından Kurzot tetkik ediliyor. 1934

1929 M. Lucius ve Hadi Galip Yener Cizre mıntakasını hükümet namına tetkik ediyorlar. 1934

1929 - 1930 Mühendis Dale, O'Brien hesabına Mürefte civarının haritasını yapıyor. 1935

1930 iktisat vekâleti için Cevat Eyüp Taşman, Lucius, Kemal Lokman'dan mürekkep bir heyet Mürefte, Çıralı, Muskar yayla, Cizre mıntakalarını tetkik ediyorlar. 1935

1930 Cevat Eyüp Taşman, Hbffman

ve Kemal Lokman Mapavri, Çımağıl, Hasankale, Katranlı, Neftik, Kurzot, Boyabat ve Pulk mıntakalarını tetkik ediyorlar. Müşahedeleri C. Eyüp Taşman tarafından 1931 de (American Association of Petroleum Geologists Bulletininde neşrediliyor. Petenikoff, Nizamettin Şevki namına Pulk mıntakasını tetkik ediyor.

Petrol araştırmaları için 2189 numaralı kanunla İktisat vekiline bağlı petrol idaresi teşekkül ediyor. Başka türlü işaret edilmedikçe bundan sonraki faaliyet hep hükümet nam ve hesabına yapılmıştır.

Cevat Eyüp Taşman, Sidney Paige, L. Vonderşmidt ve ihsan Ruhi Berent'ten mürekkep bir hey'et Mardin ve Siirt havalisini tetkik ediyor.

Cevat Eyüp Taşman, Harold F. Moses, William Woodson ve ihsan Ruhi Berent Mardin mıntakasını tetkik ederek Basbirin civarının tafsilâtlı haritasını yapıyor ve orada bir sondaj yapılmasını tavsiye ediyorlar.

Sidney Paige, ihsan Ruhi Berentle beraber Pulka gidiyor.

Sidney Paige. Harold Moses Mürefte civarını tetkik ediyorlar.

Harold Moses, Midyat, Şirnak, Harbol mıntakasını tetkik ederek etraflı bir rapor hazırlıyor.

Birinciteşrinde Basbirin sondajına başlanıyor.

H. M. Kirk, Gaziantep ve Adana mıntakalarını tetkik ediyor.

Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü hususî bir kanunla teşekkül edip diğer aramalarla beraber petrol aramağı bir genel direktörlük altmda birleştiriyor.

- 1936 Müreftnin Hoe şköyü (Hora) civarında 50-135 metre derinliğinde dört sondaj yapılıyor. Bunlardan ikisinde petrol emaresine raslanıyor.
- 1935 H. M. Kirk; Dr. Kurt Schmid, Mardin vilâyeti dahilinde Gercüş mıntakasının tafsilâtı haritasını yapıyorlar.
- 1935 H. M. Kirk, Hakkı Nadir Öner, izmit, Boyabat mıntakasını tetkik ediyorlar.
- 1935 İnegöl tezahürlerinin Cevat Taşman, H. M. Kirk tarafından etüdü yapılıyor. Bilâhare H. M. Kirk ve Memduh Ölçer tarafından haritası yapılıyor.
- 1936 H. M. Kirk, Dr. John Maxon, Edward Foley Adana mıntakasında jeoloji etüdüleri yapıyorlar.
- 1936 Dr. John Maxon, Nedim Bilgen Finike civarındaki asfatları tetkik ediyorlar.
- 1936 H. M. Kirk Louise Jordanla birlikte Gercüşün tafsilâtı mak-tamı yapıyorlar.
- 1936 Dr. John Maxon, Ahmet Aritle birlikte Cizre, Şirnak, Beyüşşebap, Çölemerik, Çal, Oramar Başkale, Van mıntakaları genel etüdünü yapıyor.
- 1936 Müreft civarında tekrar Sondaja başlanıyor ve mayıs ayında birinci kuyu günde (80000) metre mik'aplık hava gazine tesadüf ediyor.
- 1936 Hazıranda Basbirin kuyusu 1327 metrede menfi olarak terkediliyor.
- 1936 Compagnie Generale Geophysique mühendislerinden de Cecatı, Leleu, Vassor, Petit Adana civarında sismograf etüdüleri yapıyor.
- 1936 Edward Foley Kerbent ve Hermis strüktürlerinin haritasını yapıyor.
- 1936 H. M. Kirk Trakyanın petrol bakımından Jeolojik etüdünü yapıyor.
- 1936 Hususî bir grup için Pulk, Boyabat civarları Irak petrol kumpanyası baş jeologu Mr. Baker riyaseti altında bir heyet tarafından etüd ediliyor.
- 1936 Alpullu, Hayrabolu etrafında Compagnie Generale Geophysique mühendislerinden Poldini, Leleu, Vassor, Jeofizik resistivite etüdüleri yapıyor.

Bu icmalden anlaşılacağı üzere Türkiye-de ciddî petrol arama faaliyeti Cumuriyet devrinde başlıyor ve petrol arama idaresile Maden tetkik ve Arama Enstitüsünün teşekküllerinden sonra bu faaliyetin kesafeti artıyor. Otuz beş sene evvel açılan 4 kuyunun tutarı 300 metreyi geçmişti. Ondan sonra dünyanın her ta-afında petrol faaliyeti olmasına ve o vakitki ülkelerimiz dünyanın en zengin sahalarını ihtiva etmesine rağmen otuz senelik bir durgunluk devresi geliyor. Buna mukabil son zamanlardaki yalnız jeolojik değil sondaj işindeki faaliyetimiz epeyce olmuştur. Geçen yaz Adana sismograf işleri münasebetile derinlikleri 10 ile 30 metre arasında değişen 125 kuyuyu saymaksızın petrol aramak maksadile Hoş köyde, tutarı 1145 ayak (350 metre) eden dört kuyu, Basbirinde 4352 ayak (1327) metre) derinliğinde bir kuyu, Müreftede tutarı 3737 ayak (1140 metre) olan altı kuyu ki cem'an 9234 ayak (2816 metre) derinliğinde 12 kuyu açmış bulunuyoruz. Bunlardan biri üç milyon ayak mik'abı benzinli hava gazi vermiştir. Bugün Hermiste derin bir sondaj yapıldığı gibi Müreftede yedinci kuyu başlanmıştır. Başarılan birçok işler arasında Cumuriyet Hükümeti bu iş için şimdiye kadar bir milyon lira kadar para sarfetmiştir. Hulâsa, petrol arama işi büyüklerimizin işaret ve himayeleri altında bükülmez bir zemin ile takip edilmektedir.

Cevat Eyüb Taşman